

această pace a fost tulburată de un război ce se născu între creștini. Voi spune aici în ce chip s-a întâmplat aceasta.

CAPITOLUL V

Cearta dintre Arie și Alexandru, Episcopul de Alexandria.

Achilas, ridicat pe scaunul bisericii de Alexandria, după ce Petru, care-l ocupase înaintea lui, suferise martiriul sub domnia lui Dioclețian, a avut urmaș pe Alexandru, care favorizat de pacea ce Dumnezeu dăduse creștinilor, conducea fără nicio tulburare turma ce îi fusese încredințată. Într-o zi, disputând despre Treime cu o prea mare dorință de a-și arăta știința în fața preoților și a altor clerici, el se exprimă că în Treime e unitate. Aceasta a făcut pe Arie, preot al bisericii sale, bărbat iscusit în arta de a raționa să creadă că el urmează rătăcirea lui Sabeliu din Libia și de aceea susținu și el din o prea mare dorință de a contesta o altă rătăcire opusă, și combătu pe Episcopul său cu prea multă asprime și anume, că dacă Părintele a născut pe Fiul Său, Fiul a avut un început. De unde urmează lămurit, că a fost un timp, în care El nu era și că substanța sa a fost luată din neant.

CAPITOLUL VI.

Progresul certei. Alexandru depune pe Arie și pe aderenții săi.

Prin acest nou raționament, el făcu pe mai multe persoane să discute această chestiune și cu o scânteie produse un mare foc. Răul mărindu-se în biserica de Alexandria, străbătu Egiptul, Libia, Tebaida și se răspândi peste un mare număr de orașe și de provincii. Mai mulți favorizară părerea lui Arie. Eusebiu, nu Episcopul de Cesarea, ci Episcopul de Beryt, care conducea Episcopia de Nicomidia în Bitinia, o susținu mai puternic ca oricare altul. Alexandru, Episcopul de Alexandria, mâniindu-se foarte, adună un Sinod, în care depuse pe Arie și pe aderenții săi și scrise celorlalți Episcopi în acești termeni:

Scrisoarea lui Alexandru, Episcopul de Alexandria.

«Prea iubiților și prea cinstiților noștri frați în slujba Bisericii Sobornicești: Alexandru, mântuire în Domnul Nostru. Fiindcă Biserica Sobornicească nu formează decât un corp și pentru că Sfânta Scriptură ne poruncește să păstrăm cu îngrijire uniunea și pacea, e drept, ca noi să ne înștiințăm unii pe alții de cele ce se întâmplă în fie-

care Eparhie, pentru că dacă unul din membri e în durere sau în bucurie, ceilalți să se întristeze, sau să se bucure împreună cu dânsul. Niște oameni răi și vrăjmași ai Mântuitorului, s-au ridicat de puțin timp în Eparhia noastră și au propovăduit să se despartă printr-o schismă, care e o măsură a venirii lui Antichrist. Aveam de gând să trec sub tăcere această neorânduială, pentru ca fiind înăbușită în persoana acestor apostatați, să nu se întindă mai departe și să nu pângărească urechile persoanelor simple. Însă fiindcă Eusebiu, care după ce a părăsit nepedepsit scaunul de Beryt, pentru a uzurpa pe cel de Nicomidia pretinde că problemele bisericii atârnă numai de judecata sa și a luat protecția acestor apostatați și a scris în toate părțile în favoarea lor, am crezut de datorie să rup tăcerea și să vă înștiințez de această nouă rătăcire pentru a vă împiedeca să dați crezare scrisorilor ce Eusebiu ar fi putut să vă scrie. El reînviește cu prilejul acestor apostatați vechea sa răutate pe care timpul părea că a șters-o și, deși nu scrie în aparență decât în favoarea lor, el scrie în adevăr pentru interesele sale personale. Iată numele celor ce s-au despărțit de biserică: Arie, Sarmat, Aitalas, Carponiu, un alt Arie, Achilas, Euzoius, Lucius, Iulian, Mina, Heladius, Gaius, Secundus și Theona, care au fost odinioară numiți Episcopi. Ceea ce ei propovăduiesc cu cea mai mare cutezare și fără să o poată sprijini prin autoritatea Sfintei Scripturi, este următoarea: Dumnezeu n-a fost întotdeauna părinte. Cuvântul lui Dumnezeu n-a fost totdeauna, ci El a fost luat din neant. Dumnezeu care este, l-a creat pe Dânsul, care nu era, din ce nu este. Astfel a fost un timp în care El nu era, fiindcă Fiul e creatură și lucrarea Părintelui Său. El nu e asemănător Părintelui Său după substanța sa, nici adevăratul Cuvânt al lui Dumnezeu, nici adevărata Sa înțelepciune. El nu e decât una din lucrările Sale și numai prin abuz se numește Cuvânt și Înțelepciune, întrucât El a fost creat de Cuvântul și de înțelepciunea care sunt în Dumnezeu și prin care toate celelalte lucruri au fost create. De acolo vine, că din natura sa El e supus schimbării ca celelalte creaturi raționabile. Cuvântul e depărtat și despărțit de substanța lui Dumnezeu. Părintele e nevăzut și nesupus Fiului; căci Fiul nu-l cunoaște în mod desăvârșit și nu l-ar putea vedea. Fiul nu cunoaște propria sa substanță, pentru că El n-a fost făcut decât pentru noi și pentru a servi Părintelui său, ca un instrument, pentru a ne crea, și dacă Dumnezeu n-ar fi avut planul să ne creeze, Fiul n-ar fi fost niciodată. Oarecine întrebându-i, dacă Cuvântul lui Dumnezeu poate să se schimbe, după cum diavolul s-a schimbat, ei n-au avut rușine să răspundă, că el se poate schimba foarte bine.

Căci El e de o natură supusă schimbării, fiindcă El poate a fi născut și a fi creat. Noi adunându-ne cu aproape o sută de Episcopi atât din Egipt cât și din Libia, am rostit anatema contra lui Arie, care propovăduia toate aceste lucruri cu cea mai mare nerușinare și contra celor ce au urmat rătăcirile sale. Însă, Eusebiu l-a primit, sârguin-

du-se să amestece nepietatea cu pietatea și minciuna cu adevărul. El nu va câștiga însă, pentru că adevărul e totdeauna biruitor și pentru că nu poate fi apropiere între lumină și întuneric, între Iisus Hristos și demonul. Cine a auzit vreodată asemenea lucru sau cine poate să îl audă fără să fie cuprins de mirare și fără să-și astupe urechile pentru a nu fi pângărite de atâtea necurății? Oare e cineva care auzind pe Sfântul Ioan zicând: **Întru început era Cuvântul**, (In 1, 1) să nu condamne pe cei ce asigură că a fost un timp în care El nu era? Sau e cineva care auzind aceste cuvinte din Evanghelie: **Fiul Unul-născut și toate s-au făcut printr-Însul**, (In 1, 3) să nu resimtă ură contra celor ce susțin că Fiul nu e decât o creatură? În adevăr, cum ar putea El să fie doar una din creaturile ce au fost făcute prin El? Cum ar putea să fie El Fiul Unul-născut, dacă ar fi doar din rândul creaturilor? Cum a ieșit El din neant; fiindcă **Părintele zice: Răspuns-au inima mea Cuvântul bun**. (Ps 44, 1) Și în alt loc: **Din pântec mai înainte de luceafăr Te-am născut?** (Ps 109.3) Cum e El de o substanță deosebită de a Părintelui Său, fiindcă El e perfectă Sa imagine și strălucirea slavei Sale, și când zice El însuși: **Cine mă vede pe Mine, vede pe Părintele Meu?** Dacă Fiul e rațiunea și înțelepciunea Părintelui, cum dar a fost un timp în care El nu era? Această e ca și cum ar zice, că a fost un timp în care Dumnezeu a fost fără rațiune și fără înțelepciune. Cum ar fi El supus schimbării, fiindcă El spune despre Sine **Însuși: Eu sunt întru Tatăl Meu și Tatăl Meu întru Mine este**, (In 14, 10; 10, 38) și în altă parte: **Tatăl Meu și Eu una suntem**, (In 10, 30) și când mai dinainte zisese prin Proorocul Său: **Vedeți că Eu sunt și nu mă schimb**. (Deut 32, 39) Căci deși s-ar putea pretinde că acest cuvânt trebuie a fi înțeles relativ la Părintele, totuși este mai potrivit a-l înțelege relativ la Fiul, pentru că El nu s-a schimbat făcându-se om și pentru că, după cum zice Sfântul Pavel: **Ieri și astăzi, Același și în veci**. (Evr 13, 8) Dar cine i-a îndemnat să propovăduiască faptul că El a fost făcut pentru noi, fiindcă Apostolul încredințează: **că toate s-au făcut pentru Dânsul și printr-Însul?** (Col 1, 16) Hula prin care îndrăznesc să spună că Părintele nu e cunoscut cu desăvârșire de Fiul, nu trebuie să mire pe nimeni.

Căci de când ei au declarat război lui Iisus Hristos, disprețuiesc cuvântul, prin care El zice: **Precum Tatăl Meu Mă cunoaște pe Mine și Eu cunosc pe Tatăl Meu**. (In 10, 15) Astfel, dacă Părintele nu cunoaște decât în mod nedesăvârșit pe Fiul, Fiul nu cunoaște decât în mod nedesăvârșit pe Părintele Său. Și dacă Acesta nu poate a se propovădui fără crimă și dacă Părintele cunoaște în mod desăvârșit pe Fiul, care e cuvântul Său, e lămurit, că Fiul cunoaște în mod desăvârșit pe Părintele Său. Noi îi dovedim adeseori prin aceste mărturisiri ale Sfintei Scripturi. Însă ei își schimbă vorbirea tot așa de des, după cum cameleonul își schimbă culoarea și arată că aceste cuvinte ale Scripturii li se potrivește cu desăvârșire: **«Când nelegiuitul s-a cufundat în păcate, el**

disprețuiește toate" (Proverbe, 18). Au fost mai înainte de dânsii mai multe alte erezii a căror extravaganță era uimitoare. Însă, combătând dumnezeirea Cuvântului, ei au justificat aceste erezii, pe cât a fost în puterea lor, pentru că ei s-au apropiat mai mult de nelegiuirea lui Antihrist. Aceasta este cauza pentru care au fost înlăturați de la biserică și loviți cu anatema. Este adevărat, că pierderea lor ne pricinuieste o durere simțitoare și suntem mâhniți a-i vedea respingând învățătura bisericii care o primiseră odinioară. Totuși, noi ne mirăm foarte puțin de aceasta căci știm că aceeași nenorocire se întâmpla odinioară lui Himeneu, lui Filet și lui Iuda care, după ce a fost ucenicul Mântuitorului, l-a părăsit și l-a vândut. Și apoi, noi am avut preziceri despre apostazia lor, fiindcă Domnul ne zisese: *Luați seama să nu vă amăgească cineva, căci mulți vor veni întru numele Meu zicând: Eu sunt Hristosul și pre mulți vor amăgi, să nu le urmați.* (Mt 24, 4-5) Și Sfântul Pavel care fusese învățat în școala Fiului lui Dumnezeu zice: *În vremile cele de apoi se vor depărta unii de la credință, luând aminte la duhurile cele înșelătoare și la învățăturile cele drăcești.* (2Tim 4, 3-4) Lăsându-ne însuși Domnul acest precept și dându-ne această înștiințare prin gura Apostolului Său, noi am avut motiv să rostim anatema contra acestor oameni, la a căror nelegiuire am fost martori, și să-i declarăm lepădați din corpul Bisericii Sobornicești!

«Noi vă înștiințăm despre aceasta, prea Iubiții noștri frați și prea iubiți tovarăși ai sacerdoțiului nostru, temându-ne, ca nu cumva să îi primiți de vor veni la voi sau să dați crezare scrisorilor lui Eusebiu, dacă vă va scrie. Căci noi toți, care mărturisim că suntem creștini, suntem datori de a înlătura ca vrăjmași ai lui Dumnezeu și corupători de suflete, pe cei ce au vederi și simțăminte contrarii lui Iisus Hristos, și nici măcar a-i saluta, pentru a nu lua parte la crimele lor, așa după cum ne poruncește Sfântul Ioan. Salutați din partea noastră pe frații noștri care sunt cu voi. Cei ce sunt cu noi vă salută».

Această scrisoare, fiind trimisă de către Alexandru în toate cetățile, nu făcu decât să crească răul și să provoace cearta între Episcopi. Unii o aprobară prin iscălitura lor. Alții o dezaprobară. Eusebiu de Nicomidia s-a opus cu tărie ca nimeni altul, de ură că ea conținea unele cuvinte ce-i erau nefavorabile. El era atunci în mare vază, pentru că Împăratul locuia la Nicomidia, unde cu puțin mai înainte Dioclețian zidise un măreț palat. Din această cauză, mai mulți Episcopi au urmat vederile sale. El scria neîncetat când lui Alexandru pentru a-l ruga să renunțe la orice ceartă și să primească pe Arie la împărtășire, când celorlalți Episcopi, pentru a-i opri să se unească cu Alexandru. Aceasta a umplut biserica de tulburare și de confuzie. Căci nu se vedeau numai Episcopii certându-se între ei cu o

aprinde de necrezut, ci și popoarele dezbinându-se și declarându-se sau pentru unii sau pentru alții. Problema aceasta a ajuns așa de departe, încât religia noastră deveni subiect de derâdere și un material de desfătare în certurile păgânilor. Neînțelegerea era mai înfocată în Alexandria decât aiurea. Fiecare partid scria Episcopilor celorlalte cetăți și câștiga de partea sa pe unii din ei. Meletienii, care cu puțin mai înainte fuseseră lepădați de la biserică, se uniră cu arienii. Voi spune aici ceva despre secta lor. Meletie era un episcop din Egipt, care fusese depus pentru mai multe motive de către Petru, Episcopul de Alexandria, ce suferise martiriul sub domnia lui Dioclețian, dar mai cu seamă pentru că s-a lepădat de credință în timpul persecuției și a jertfit idolilor. Fiind lipsit astfel de cinstea sacerdoțiului, el se făcu conducător al unei erezii care se numește încă și astăzi în Egipt, erezia meletienilor.

Deși el nu avusese nicio rațiune să se despartă de biserică, pretindea totuși că i se făcuse nedreptate și se silea a înnegri pe Petru, Episcopul de Alexandria cu calomniile sale. Acest Petru luând cununa martiriului în timpul persecuției, Meletie își varsă veninul calomniilor sale împotriva lui Achilas, care-i urmasa și apoi împotriva lui Alexandru, care urmasa lui Achilas. Născându-se cearta cu Arie, el urmasa partidul său și-l sprijini din toată puterea contra Episcopului. Cu toate acestea, cei cărora părerea lui Arie li se părea falsă și neraționabilă, aproară sentința pe care Alexandru o rostise contra lui. Însă Eusebiu, Episcopul de Nicomidia și cei ce susțineau credința lui Arie, scriseră lui Alexandru ca să ridice excomunicarea ce rostise contra lui, pentru că învățătura sa e ortodoxă. Mai multe scrisori fiind întocmite astfel, dintr-o parte și din alta, Alexandru și Arie adună fiecare pe acelea ce le erau favorabile și făcură din ele fiecare câte un volum. Ele formează astăzi principala apărare a sectelor arienilor, eunomienilor și macedonienilor și le procură cele mai puternice mărturii de care se servesc.

CAPITOLUL VII.

Împăratul Constantin trimite pe Osiu la Alexandria, pentru a-l sfătui pe Arie să reîntre în împărtășirea Bisericii.

Împăratul simțea o mare neplăcere pentru această ceartă și de aceea se sili să o stingă din naștere. În acest scop, scrise lui Alexandru și lui Arie

prin Osie, Episcopul de Cordoba din Spania, bărbat foarte ales prin curăția credinței sale, pentru care el avea o stimă și o venerație deosebită. Nu voi transcrie aici decât o parte din acea scrisoare, pentru că Eusebiu a inserat-o în întregime în scrierea sa asupra vieții lui Constantin.

Constantin, Învingător, Preamare, August; lui Alexandru și lui Arie.

«Aflu că disputele voastre sunt născute din aceea că Tu, Alexandre, ai întrebat pe preoții bisericii tale ce credeau ei referitor la un loc al legii, sau mai bine zis referitor la o chestiune foarte zadarnică și că Tu Arie, ai dat un răspuns îndrăzneț, care nu trebuia niciodată să intre în spiritul tău, și că dacă ar fi intrat, nu trebuia niciodată să iasă din gura ta. De aici a rezultat neînțelegerea și disputele voastre, refuzul comunicării, schisma care rupe legătura reciprocă a credincioșilor și care îi desparte de corpul Bisericii. Cereți-vă iertare unii altora, și urmați sfatul ce conservitorul vostru vă dă. Care e acest sfat? Că de la început nu trebuia să faceți întrebările ce ați făcut, nici să răspundeți la ele. Căci deși aceste întrebări, ce nu sunt deloc necesare și care nu sunt discutate de obicei decât de persoane ce au prea mult timp liber și servesc a exercita spiritul, e mai curviincios de a le ținea secrete, decât de a le publica cu ușurință înaintea poporului. În adevăr, cât de puține persoane sunt în stare să pătrundă o materie atât de înaltă și să o explice cu cuvinte care răspund la demnitatea ei? Și când cineva ar putea s-o înțeleagă și s-o explice, spera-va el oare să o facă să fie înțeleasă de popor și să nu se pună în primejdia de a cădea în rătăcire, vroidă a pătrunde dificultăți atât de întunecoase? De aceea, trebuie a tăcea asupra acestor întrebări, ca nu cumva neavând destulă elocință pentru a le explica, sau poporul destulă lumină pentru a le înțelege, să nu cadă în blestem sau în schismă. Cei ce au întrebat pe ceilalți în mod indiscret și cei ce le-au răspuns necurviincios să se ierte unii pe alții. Nu e vorba între voi de nicio poncă din legea noastră, nici de o dogmă ce privește cultul ce se cuvine lui Dumnezeu. Voi sunteți toți în aceleași simțăminte și e lesne ca să vă uniți în aceeași comunicare. Nu e nici drept, nici cinstit, ca certându-vă cu îndărătnicie pentru o chestiune de foarte mică importanță, să abuzați de autoritatea ce aveți asupra poporului, spre a-l târî în disputele voastre. Dacă îmi e permis, mă voi servi de un mic exemplu, pentru a vă înștiința despre datoria voastră. Voi știți, că deși filozofii încearcă cu toții a căuta adevărul, ei nu se udesc între dânșii asupra mai multor puncte. Însă neînțelegerile ce au împreună nu-i împiedecă pe ei să fie uniți în urmărirea aceluiași plan. Oare nu este mai drept ca voi care aveți cinstea de a fi servitorii lui Dumnezeu, să rămâneți uniți în mărturisirea aceleiași religii? Să examinăm, vă rog, cu o atenție mai deosebită ceea ce am zis. Este oare drept ca pentru o zadarnică luptă de cuvinte să se înarmeze frații

Socrate Scolasticul

asupra fraților și să dezbine sfânta adunare a credincioșilor? Aceasta este o imprudență înjositoare și copilărească și foarte depărtată de gravitatea și de înțelepciunea ce trebuie să aibă preoții. Să depărtăm de la noi ispitele demonului! Dumnezeu care e Domnul și Mântuitorul nostru ne-a comunicat nouă tuturor lumina Sa. Permiteți ca să termin această chestiune prin porunca providenței Sale și să vorbesc poporului Său spre a-l readuce la unire. Căci, fiindcă voi aveți aceeași credință și aceleași simțăminte privitoare la religie, nu se cuvine ca neînțelegerea ce s-a născut între voi asupra unui punct neesențial de credință să aducă dezbinare și schismă. Nu zic aceasta pentru a vă obliga să fiți toți de aceeași credință în legătură cu acea opinie zadarnică, pe care voi ați discutat-o. Căci voi puteți păstra unirea, deși nu sunteți de acord asupra unui punct de foarte mică importanță. Nu toți oamenii au aceeași înclinare, nici nu sunt de aceeași părere. Aveți aceeași credință referitoare la providență și la cultul lui Dumnezeu. Iar dacă disputând poate cu prea multă subtilitate asupra acestor chestiuni zadarnice și nefolositoare, nu vă veți uni unii cu alții, să țină fiecare credința sa în ascunsul inimii sale. Însă păstrați între voi legătura dragostei, depozitul credinței și paza legii lui Dumnezeu. Reîntoarceți-vă unii în sânul altora și aduceți poporul la unire. Alungați din sufletele voastre tot soiul de ură și recunoșteți-vă de frați. Prietenia e câteodată mai gingașă și mai sinceră după împăcare, de cum nu fusese înaintea rupturii.

Scăpați-mă de griji și de neliniște, dați-mi iarăși liniștea zilei, repausul nopții și bucuria vieții. Fără aceasta, voi plânge în întristare și voi fi consumat de durere. Căci cum aș putea rămânea în liniște, când poporul lui Dumnezeu care adoră pe același Stăpân ca și mine, e sfâșiat de o nenorocită dezbinare? Pentru a vă face să înțelegeți mărimea durerii mele, vă rog să dați atenție la ceea ce vă voi spune. Mergând de curând în Nicomidia hotărâsem să trec în Orient, dar vestea neînțelegerii voastre m-a făcut să-mi schimb hotărârea, temându-mă să nu văd cu însuși ochii mei, ceea ce aud cu durere spunându-mi-se. Deschideți-mi deci, prin împăcarea voastră calea ce mi-ați închis prin certurile voastre. Lucrați astfel ca să vă pot vedea pe toți într-o deplină înțelegere și să aduc mulțumiri lui Dumnezeu pentru unirea voastră. »

CAPITOLUL VIII.

Despre Sinodul care s-a ținut în Niceea, în Bithynia și despre hotărârea ce s-a luat acolo.

Iată înțeleptul sfat ce le dădu Constantin prin scrisoarea sa! Însă răul era prea mare pentru a putea ceda autorității Împăratului sau argumentelor celui pe care el îl trimisese. Nici Alexandru, nici Arie nu putură să se înduplece și

gâlceava și zgomotul crescuseră în popor. Biserica era tulburată încă și printr-un alt rău, adică prin neînțelegerea ce era în Orient referitoare la ziua în care trebuia să se serbeze sărbătorea Paștelor, unii sărbătorindu-o odată cu evreii, iar alții după obiceiul celorlalți creștini ce sunt răspândiți în toată lumea. Cu toate acestea, deși nu erau de acord între ei relativ la ziua în care trebuia să se serbeze această sărbătoare, ei nu erau pentru aceasta despărțiți de la împărțășirea comună. Însă splendoarea sărbătorii era ca și întunecată de norul acestei neînțelegeri. Împăratul, văzând deci că liniștea bisericii e zdruncinată prin aceste două rele, adună un Sinod ecumenic la Niceea (325 d. Hr.), cetate în Bithynia, unde invită pe toți Episcopii să participe. Un mare număr de Episcopi veniră acolo din diferite cetăți și din diferite provincii, după cum mărturisește Eusebiu în următorii termeni în Cartea a treia a vieții lui Constantin. Cei mai însemnați dintre sfinții servitori ai lui Dumnezeu, se adunară din toate bisericile ce sunt răspândite în Europa, în Africa și în Asia, și însăși biserica în care credincioșii aveau obiceiul să își facă rugăciunile lor, ca și cum Dumnezeu ar fi mărit-o prin minune, cuprinse înăuntrul ei preoți și Episcopi din Siria, din Cilicia, din Fenicia, din Arabia, din Palestina, din Egipt, din Tebaida, din Libia și din Mesopotamia. Se află acolo și unul venit din Persia și din Scitia. Pontul, Galatia, Pamfilia, Capadocia, Asia și Frigia trimiseră tot ce aveau mai eminent în știință și în virtute. Tracia, Macedonia, Ahaha, Epirul și alte provincii mai depărtate trimiseră pe cei mai renumiți din clerul lor. Osie, acel Episcop atât de celebru veni din Spania și își luă locul între ceilalți. Episcopul cetății împărătești lipsi din cauza vârstei sale înaintate, însă delegații săi îi împliniră locul. Împăratul Constantin a fost cel dintâi dintre împărați care a avut fericirea să facă în timpul domniei sale această mare adunare care era ca o imagine a adunării Apostolilor și a discipolilor lor și formă din ea ca o cunună alipită prin legătura păcii pe care el o oferă Mântuitorului, în semn de recunoștință pentru victoriile ce El îi dăduse asupra inamicilor săi. Căci scris este, că în timpul Apostolilor, s-au adunat în Ierusalim persoane religioase din toate neamurile ce erau sub cer: Parți, Mezi, Elamiți și cei ce locuiesc în Mesopotamia, în Iudea, în Capadocia, în Pont și în Asia, în Frigia, în Pamfilia, în Egipt și în părțile Libiei cele de lângă Cirene, și cei ce veniseră din Roma, Iudei și prozeliți, Cretani și Arabi. (FAp 2, 9-10) Însă e această deosebire, că pe când dintre toate acele persoane puține erau care să fi fost ridicate la cinstea Sacerdoțului, aici erau mai mult de trei sute de Episcopi și un

număr tot atât de mare de preoți, de diaconi și de acoliți, încât ar fi greu a-i număra. Între acești sfințiți servitori al lui Dumnezeu, erau unii care se distingueau prin eminența înțelepciunii lor, alții prin severitatea moravurilor lor, alții prin răbdarea lor în muncă, alții prin modestia și blândețea lor. Unii erau venerabili prin vârsta lor înaintată, iar alții procurau admirație prin vigoarea tinereții și vioiciunea spiritului lor. Se aflau unii care fuseseră admiși de curând în Sfântul minister și începeau să exercite funcțiile. Împăratul le procura în fiecare zi cu îmbelșugare cele de viață. Iată în ce chip vorbește Eusebiu despre acești Episcopi, care se adunaseră la Niceea.

Împăratul poruncind jocuri solemne, pentru victoria ce câștigase contra lui Licinius, se duse la Niceea, cetate în Bithynia. Între Episcopi, se aflau doi foarte celebri: Pafnutie din Tebaida de Sus și Spiridon din Cipru. Voi spune mai pe urmă motivul pentru care îi numesc pe aceștia. Se aflau și mai mulți laici învățați în arta de a raționa și foarte bine pregătiți pentru a-și apăra vederile lor. Eusebiu, Episcopul de Nicomidia, Teognis, Episcopul de Niceea și Episcopul de Calcedon în Bitynia susțineau părerea lui Arie. Atanasie, diacon din Alexandria, care era foarte stimat de către Alexandru, Episcopul său și care din această cauză fu expus la săgețile invidiei, îl combătea puternic, după cum vom vedea mai pe urmă. Mai înainte de a se fi adunat Episcopii, cei care erau abili în arta raționamentului începură să discute chestiunile. Un laic de bun simț, care avusese curajul să mărturisească numele lui Iisus Hristos în timpul persecuțiilor văzând că ei atrăgeau multă lume prin eleganța cuvântărilor lor, încercă să-i combată astfel: Mântuitorul și Apostolii ne-au învățat nu regulile Logicii, nici zadarnice subtilități, ci adevărul care se păstrează prin credință și prin faptele bune. Toți cei care erau de față îl ascultară cu admirație și aprobă cele spuse de el. Logicienii înșiși deveniră mai moderați și zgomotul pe care îl provocase disputa lor, încetă. În ziua următoare toți Episcopii se adunară în același loc. Împăratul sosi după aceea și stătu în picioare până când ei îi făcură semn să se așeze, căci atât de mult respect avea el pentru demnitatea lor. Stând toți în tăcere, Împăratul începu să vorbească de la locul său, pentru a-i îndemna să renunțe la certurile lor particulare și să ajungă cu toții la o perfectă înțelegere. Căci ei formau unii contra altora felurite acuzări și unii din ei prezentaseră în ziua precedentă memorii Împăratului. El îl sfătui să lucreze mai bine pentru chestiunile pentru care erau adunați și porunci să ardă memoriile lor, neadăugând decât acest cuvânt: Iisus Hristos a poruncit, că cine

voiește să capete iertare să ierte el însuși fraților săi. Aducându-i astfel la întrefinerea păcii, el le permise să examineze chestiunile de doctrină și neînțelegerile asupra religiei. E potrivit locul aici pentru a arăta cele ce istorisește Eusebiu în cartea a treia a vieții acestui Principe. Iată cuvintele sale: Mai multe lucruri fiind propuse mai întâi din o parte și apoi din alta și certurile aprinzându-se, Împăratul care ascultase cu o răbdare deosebită îi mustră și se sili să-i împace. El vorbi în grecește și a fost admirat pentru moderațiunea și înțelepciunea sa. El readuse pe unii la vederile sale prin puterea argumentelor, înduplecă pe alții prin dulceața rugămintilor sale, lăudă prudența celor care vorbiseră cuviincios, și-i aduse pe toți la pace. Ei se împăcară nu numai asupra adevărului credinței, ci și asupra zilei în care trebuia să se celebreze sărbătoarea Paștilor. Hotărârea a fost alcătuită în scris și întărită prin semnătura celor care erau de față. Am inserat înadins în Istoria mea, istorisirea pe care ne-a lăsat-o Eusebiu despre acest Sinod, pentru că dacă cineva ar voi să pretindă că această sfântă adunare a rătăcit în credință, să nu fie ascultat și să nu creadă pe Sabin Macedonianul care numește pe cei ce au asistat acolo proști și ignorați. Acest Sabin, care era Episcop de Heraclea, cetate din Thracia, a făcut o culegere a diferitelor Sinoade, în care își bate joc de părinții Sinodului din Niceea, ca de niște oameni proști și ignorați, fără a băga de seamă, că el acuză de ignoranță pe Eusebiu, care după o lungă și matură examinare, îmbrățișă hotărârea de credință, ce a fost întocmită acolo. El lăsă la o parte oarecare lucruri înadins și schimbă pe altele; și pe toate le întoarse după intențiile și interesele sale. El vorbește de Eusebiu, ca de un martor foarte demn de credință. Aduce și Împăratului laude mari, ca unui Principe foarte bine instruit în adevărurile religiei creștine. Însă în privința credinței ce a fost expusă în Sinod, el o batjocorește ca o lucrare de oameni proști și care nu știau nimic. El este atât de imprudent încât disprețuiește cuvintele unui bărbat a cărui înțelepciune o laudă și a cărui mărturisire o primește. Căci Eusebiu asigură hotărâtor, că între sfinții bărbați al lui Dumnezeu, care asistară la Sinodul din Niceea, unii se deosebeau prin eminenta înțelepciunii lor, iar alții prin tăria curajului lor, și că Împăratul, care era de față, îi împacă și îi uni pe toți în aceleași simțăminte. Voi vorbi încă despre acest Sabin când va fi nevoie. Acum, iată care e credința ce a fost publicată în marele Sinod din Niceea: «*Credem într-un Dumnezeu, Tatăl atotputernic, făcător al Cerului și al pământului, văzutele tuturor și nevăzutele. Și întru Unul Domn Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu, Unul născut,*

Socrate Scolasticul

Carele din Tatăl s-a născut mai înainte de toți vecii. Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut, cel deoființă cu Tatăl, prin Carele toate s-au făcut. Carele pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire s-a pogorât din ceruri și s-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara și s-a făcut Om. Carele a pățimit și a înviat a treia zi. Carele s-a suit la ceruri. Carele va veni să judece viii și morții. Credem și întru Duhul Sfânt. Cât pentru acei ce zic că a fost un timp în care Fiul nu era, sau nu era mai înainte de a fi fost născut, sau că a fost făcut din ceea ce nu era, și care zic că El este de o altă natură și de o altă substanță, decât Părintele său, că El este creat și supus schimbării, Sfânta Biserică Sobornicească și Apostolească îi lovește cu anatemă».

Această credință a fost aprobată și, după cum mărturisește Eusebiu, semnată de trei sute optsprezece Episcopi. N-au fost decât cinci care nu aprobau nicidecum termenul de consubstanțial (*Omoousios, deoființă*).

Acei cinci erau Eusebiu, Episcopul de Nicomidia, Teognis, Episcopul de Niceea, Maris, Episcopul de Calcedon, Teona, Episcopul de Marmarica și Secund, Episcopul de Ptolemaida. Fiindcă ei ziceau că consubstanțial e ceea ce purcede dintr-un altul sau prin diviziune ca un vas de aur din masa aceluiași metal, sau prin scurgere ca și copiii din părinții lor, sau prin ieșire ca plantele din rădăcinele lor. Ei susțineau că Fiul nu purcede în niciunul din aceste chipuri din Părintele Său și că pentru acest motiv ei nu puteau primi hotărârea Sinodului și bătându-și joc de cuvântul consubstanțial, ei refuzară să semneze condamnarea lui Arie. Aceasta a fost cauza pentru care Episcopii adunați rostiră anatemă contra lui Arie și contra celor ce urmau opinia sa și le opriră intrarea în Alexandria. Împăratul condamnă pe Arie, pe Eusebiu și pe Teognis la exil. La puțin timp după ce Eusebiu și Teognis ajunseseră în locul exilului lor, ei retractară cele susținute și afirmău și ei că Fiul e consubstanțial cu Părintele, după cum vom explica aceasta mai pe larg în continuare. Însă atunci Eusebiu, supranumit Pamfilii, Episcop de Cesarea în Palestina, după ce s-a îndoit în Sinod și după ce a deliberat mult timp dacă trebuie să primească formula de credință, în fine consimți la aceasta și o semnă ca și ceilalți. El o trimise semnată credincioșilor bisericii sale și le explică cuvântul «consubstanțial», temându-se ca nu cumva șovăiala pe care o avuseseră mai înainte de a semna, să le dea prilej să aibă oarecare neîncredere în curăția credinței sale. Iată felul în care le scrisese:

«E probabil, prea iubiții mei frați, că ați aflat prin altă cale ceea ce s-a discutat referitor la credință în marele Sinod din Niceea. Căci, zvonul public are obiceiul de a

apuca mai înainte informațiile cele mai particulare și cele mai exacte. Deci, ca nu cumva acel zvon public să vă raporteze lucrurile într-alt chip de cum s-au petrecut, am crezut de datoria mea să vă trimit formula de credință, cum am propus-o, și apoi adăugirile cu care Episcopii au crezut de cuviință să o publice. Iată a noastră, astfel cum ea a fost citită în prezența Împăratului și aprobată de obște de toți; astfel cum am primit-o de la Episcopii predecesorii noștri; astfel cum am învățat-o în tinerețea noastră, când am primit botezul; astfel cum ea e cuprinsă în Sfânta Scriptură; astfel cum noi am predicat-o în tagma Preoției, ca și în demnitatea Episcopală și pe care o ținem încă și astăzi.

«Cred întru Unul Dumnezeu, Tatăl Atotțîitorul, făcătorul tuturor celor văzute și nevăzute. Și întru Unul Domnul Iisus Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu, Dumnezeu din Dumnezeu, lumină din lumină, viață din viață, Fiul unic, întâiul născut din toate creaturile, născut din Dumnezeu Tatăl mai înainte de toți vecii, prin Carele toate s-au făcut, Carele s-a întrupat pentru mântuirea noastră și a vorbit împreună cu oamenii, Carele a pățimit și a înviat a treia zi; Carele s-a suit la Părintele Său și Carele va veni iarăși plin de slavă ca să judece viii și morții. Credem și întru Sfântul Duh. Credem în existența și în substanța fiecăruia din ei, că Părintele este adevărat Părinte, că Fiul este adevărat Fiu și că Sfântul Duh este adevărat Sfânt Duh, după cum Domnul nostru a declarat aceasta când a trimis pe Apostolii Săi să propovăduiască Evanghelia zicându-le: Mergând învâțați toate neamurile botezându-i pe ei în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh (Mt. 28, 19). Noi mărturisim că ținem această credință, că am ținut-o totdeauna și că o vom ține cu statornicie până la moarte, condamnând nelegiuirea tuturor erezilor. Noi afirmăm înaintea lui Dumnezeu cel atotputernic și a Domnului nostru Iisus Hristos, că am ținut cu adevărat și din inimă toate acestea de când am fost în stare să înțelegem și să facem oarecare reflexii asupra noastră. Și suntem gata să arătăm prin probe foarte sigure și să vă convingem, că am fost totdeauna în această credință și că totdeauna am predicat-o. Când am propus această formulă de credință, nu se găsi nimic de zis împotriva. Împăratul nostru, prea iubit de Dumnezeu, mărturisi cel dintâi că era foarte bine alcătuită și că o ținea și el și sfătuï pe toți ceilalți să o semneze, adăugându-i numai cuvântul de consubstanțial. El explică acest cuvânt zicând că nu îl înțelegea după proprietățile corpului și că nu credea nicidecum, că Fiul există din Părintele prin diviziune, sau prin secțiune. Pentru că o natură necorporală și intelectuală nu poate avea proprietate corporală, și că aceasta trebuie să se înțeleagă într-un mod spiritual și dumnezeiesc. Iată cum acest prea înțelept și prea religios Principe se explică și Episcopii luând motiv cuvântul de consubstanțial alcătuiră formula următoare:

Simbol.

«Credem într-unul Dumnezeu, Tatăl atotțitorul, Carele a creat toate cele văzute și nevăzute. Și întru Unul Domnul Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu Unul născut prin Tatăl, adică din substanța Tatălui, Dumnezeu din Dumnezeu, lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut, Carele nu are decât o aceeași substanță ca Părintele, consubstanțial cu Tatăl și prin Carele toate s-au făcut, care sunt în ceruri și pe pământ; Carele s-a pogorât din ceruri pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire; Carele s-a întrupat și s-a făcut om și a pățimit și a înviat a treia zi; Carele s-a suit la ceruri, de unde va veni să judece viii și morții. Credem și întru Sfântul Duh. Cât pentru cei ce zic, că a fost un timp în care El nu era și că nu era mai înainte de a fi fost născut, că a fost făcut din ceea ce nu era mai înainte, că e de o altă natură și de o altă substanță decât Părintele, că e creat și supus schimbării, Sfânta Biserică Sobornicească și Apostolească rostește contra lor anatema.

Când întocmiră această formulă de credință, noi nu lăsarăm să treacă fără cercetare ceea ce el zisese, că Fiul e de substanța Părintelui și consubstanțial cu El. Se făcură mai multe întrebări și mai multe răspunsuri pentru a defini înțelesul acestor termeni. Ei mărturisiră, că înțelesul e, că Fiul e din Părintele, dar nu ca una din părțile sale. Noi crezurăm, că era drept să primim acest înțeles, pentru că e o sănătoasă doctrină de a susține că Fiul e din Părintele, nu însă ca o parte din substanța sa. Noi primim această idee și nu respingem nici chiar termenul de consubstanțial, pentru binele păcii și de teama de a nu ne îndepărta de adevăr. Noi am aprobat pentru același motiv și termenii: născut iar nu făcut. Căci el susținea, că termenul de făcut, e un termen comun tuturor creaturilor ce au fost făcute prin Fiul și căroră El nu e asemănaabil, fiind de o natură mai înaltă; că El își trage substanța din Părintele, după cum învață Sfânta Scriptură prin o generație secretă ce n-ar putea-o înțelege nimeni și nici a o exprima prin cuvântări. Acest mod în care Fiul e consubstanțial cu Părintele fiind examinat, toți au rămas de acord că el e deosebit de acela al corpurilor, pentru că nu e prin diviziune nici prin suprimare, nici prin schimbare de natura și de virtutea lui Dumnezeu. Când se zice, că Fiul e consubstanțial (deofință) cu Tatăl nu se înțelege nimic altceva, decât că Fiul lui Dumnezeu nu are nicio asemănare cu creaturile ce au fost făcute prin El, dar că are o desăvârșită asemănare cu Părintele Său, prin Carele a fost născut. Că El e din Părintele, iar nu dintr-un alt ipostas nici dintr-o altă substanță. Această doctrină fiind explicată astfel, noi am crezut de datorie să o aprobăm pentru că am găsit, că vechii Episcopi și învățații scriitori s-au servit de termenul de consubstanțial, pentru a explica divinitatea Părintelui și a Fiului.

Iată ce aveam să vă spun referitor la credința ce a fost propusă în Sinodul din Niceea și la care am consimțit cu toții, nu cu ușurință și fără o matură deliberare, ci

după ce am examinat în prezența prea-religiosului Împărat înțelesurile ce am stabilit și le-am aprobat pentru motivele expuse. Noi am consimțit, de asemenea, fără greutate la anatema ce au rostit, după formula de credință, pentru că ea oprește de a se servi de termeni străini și depărtați de termenii de care se servește Sfânta Scriptură, fiind sigur, că din cauza acestor termeni au provenit toate neînțelegerile și tulburările în biserici. Sfânta Scriptură insuflată de Sfântul Duh neservindu-se niciodată de acești termeni: din ceea ce nu este și că a fost odinioară un timp în care el nu era, nici alți termeni asemănători ce sunt raportați în același loc, n-am crezut că ar fi potrivit să îi întrebuițăm, nici să îi predicăm. Ne-am supus încă cu atât mai bucuroși în acest punct, la hotărârea Sinodului, cu cât noi nu avuseserăm obiceiul să ne servim de acești termeni. Am crezut de datorie, prea iubiții mei frați, să vă expunem exact toate lucruri pentru a vă arăta cu câtă prudență și maturitate am suspendat sau am dat consimțământul nostru și pentru a vă face cunoscut câtă dreptate am avut să rezistăm până la sfârșit, în timpul când eram izbiți de oarecare termeni ce fuseseră alcătuiți în scris. Dar în sfârșit, am primit fără opoziție ceea ce nu mai era contrar vederilor noastre, după ce prin examinarea înțelesului, am găsit că formula era conform credinței pe care am avut-o totdeauna. »

Eusebiu trimise această scrisoare la Cezarea din Palestina. Sinodul scrisese bisericii din Alexandria și celorlalte biserici din Egipt, Libya și Pentapole. Iată scrisoarea.

CAPITOLUL IX.

Despre ceea ce s-a hotărât în Sinod și despre depunerea lui Arie și a aderenților săi.

«Din mila lui Dumnezeu, Sfintei și marii Biserici de Alexandria și prea iubiților noștri frați, ce sunt stabiliți în Egipt, în Libya și la Pentapole. Episcopii adunați în Niceea și care au ținut Sfântul și marele Sinod: Mântuire în Domnul Nostru.

Adunându-ne din diferite cetăți și din diferite provincii, prin voința lui Dumnezeu, a Cărui putere e egală bunătății, și prin porunca Împăratului Constantin care îi este prea iubit, noi, care am ținut marele și Sfântul Sinod din Niceea, am crezut că era absolut necesar să vă scriem, pentru a vă informa de ceea ce s-a propus, s-a examinat, s-a hotărât și s-a decis acolo. Mai întâi s-a tratat în prezența prea religiosului Împărat Constantin, despre nelegiuirea lui Arie și a tovarășilor săi și de comun acord s-a hotărât să se rostască anatema contra nelegiuitei sale opinii și contra hulelor ce pronunță, susținând că Fiul lui Dumnezeu a venit din nimic, că a fost un timp în care El nu era, că El putea a se deda prin liberul său arbitru la vicii sau la virtute numindu-L

Socrate Scolasticul

creatură. Sfântul Sinod, neputând suferi nelegiuirea și extravaganța acestor simțăminte, le-a condamnat. Veți afla în curând ceea ce s-a făcut contra lui, dacă n-ați aflat până acum, și nu vom spune-o aici, ca nu cumva să pară că am voi să insultăm pe un om care a primit pedeapsa ce merita. Otrava rătăcirii sale a fost atât de molipsitoare, încât a infectat pe Teona, Episcopul de Marmarica și pe Secund, Episcopul de Ptolemaida, care au fost condamnați la aceeași pedeapsă ca și dânsul. Însă, din mila lui Dumnezeu cel Atotputernic, voi sunteți scăpați de nelegiuirea și de molipsirea acestei rătăcirii și a acestor hule și de ale acelor oameni răzvrățitori care au îndrăznit să tulbure pacea credincioșilor prin certurile lor. Rămânea încă neascultarea lui Meletie și a celor care au primit de la el hirotonia. Vă facem cunoscut ceea ce a hotărât Sinodul în privința lor. Sinodul a arătat indulgență față de Meletie; căci nu merita o mare asprime, dar nici iertare. El i-a permis să locuiască în orașul său, fără însă a avea drept să hirotonească, nici să aibă vot la alegeri, nici să se poată duce în alt oraș pentru acest sfârșit și cu restricția că el nu-și va păstra decât onoarea rangului său. Cât pentru cei pe care el i-a hirotonit, să fie admiși la împărțășire, cu restricția că își vor păstra rangul și vor exercita funcțiile lor, însă ei vor fi totdeauna în urma celor ce vor fi hirotoniți și stabiliți în fiecare parohie și în fiecare biserică de Alexandru, preaiubitul nostru coliturghisitor. Cu restricția, însă, că ei nu vor avea drept să aleagă sau să propună pe cineva nici să facă ceva fără consimțământul Episcopului Bisericii Sobornicești, supușă lui Alexandru. Cât pentru aceia care, fiind sprijiniți prin harul lui Dumnezeu și ajutați de sfințele voastre rugăciuni, n-au luat niciodată parte la schismă și care au rămas în Biserica Sobornicească și Apostolească, fără să fi fost vreodată mânjiți de vreo pată, ei să aibă dreptul de a alege și de a propune numele celor ce merită să fie admiși în cler și să facă toate după legile și regulile Bisericii. Iar de se întâmplă să moară vreunul din cei ce sunt în demnitățile sfințite, se va putea pune în locul lor unul dintre cei ce au fost de curând primiți, numai să fie vrednic, să fie ales de popor și alegerea să fie confirmată de autoritatea lui Alexandru, Episcopul de Alexandria. Tot astfel s-a acordat aceasta și tuturor celorlalți. S-a crezut totuși de cuviință să se hotărască altfel pentru Meletie, din cauza îndărătniciei neascultării sale și a violențelor la care el e supus din firea sa, de teamă ca nu cumva redându-i-se autoritatea în mână să abuzeze de ea pentru a provoca noi tulburări. Acestea, în ceea ce privește Egiptul și prea sfânta Biserică de Alexandria. Iar dacă afară de acestea a fost ceva hotărât și definit în prezența lui Alexandru, prea iubitul nostru frate coliturghisitor, el vă va informa despre aceasta, pentru că el a avut acolo rolul principal. Vă înștiințăm, de asemenea, că neînțelegerea în privința zilei în care trebuie să se celebreze sărbătoarea Paștilor, a fost cu fericire terminată prin sfințele voastre rugăciuni și că toți frații noștri, care sunt în Orient și care celebrău odinioară sărbătoarea Paștilor în

aceeași zi cu evreii, o vor celebra pe viitor în aceeași zi ca romanii și ca ceilalți care o serbează totdeauna cu noi. Primiți deci pe Alexandru, coliturghisitorul nostru și Episcopul nostru, care ne-a bucurat foarte prin prezența sa și care la o vârstă așa de înaintată, a suportat greutăți de necrezut pentru a ne procura pacea, primiți-l, cu mai mare bucurie ca niciodată și cu semnele unui mai adânc respect și a unei dragoste mai sincere. Rugați pentru noi pe Dumnezeu cel Atotputernic, pe Domnul nostru Iisus Hristos și pe Sfântul Duh, Căruia se cuvine slavă în vecii vecilor, ca ceea ce s-a decis și s-a hotărât, să rămână tare și nestrămutat, și pentru fericitul succes ale acestor mari probleme, pentru restabilirea păcii și a unirii și pentru distrugerea rătăcirii.»

Din citirea acestei scrisori, rezultă lămurit că Sinodul, nu numai că îl condamnase pe Arie și pe aderenții săi, ci și rostise anatema contra termenilor de care se serveau pentru a-și explica rătăcirea lor. Că Episcopii, unindu-se asupra zilei în care se va celebra sărbătoarea Paștilor, primiră în împărțășirea lor pe Meletie, deși el fusese autorul sectei; permiseră ca el să-și păstreze rangul demnității sale, fără să-i lase, totuși, libertatea de a exercita vreo funcție. Eu cred că motivul pentru care meletienii sunt încă despărțiți de Biserică în Egipt e că Sinodul ridicase lui Meletie puterea de a exercita vreo funcție bisericească. Arie, însă, compuse o carte pentru a-și apăra părerile sale și îi dete numele de *Thalia*. Stilul ei e molatic și asemenea celui din versurile lui Sotade. Cartea sa a fost condamnată de către Episcopi. Nu numai Sinodul a avut grijă să scrie bisericilor pentru a le înștiința de pacea ce fusese restabilită prin deciziile sale, ci și Împăratul voi să scrie despre aceasta în acești termeni Bisericii de Alexandria.

SCRISOAREA ÎMPĂRATULUI CONSTANTIN

Costantin, August: Bisericii Sobornicești din Alexandria

«Vă salut, prea iubiții mei frați. Dumnezeuasca Pronie s-a îndurat foarte mult de noi, scăpându-ne de rătăcire și unindu-ne în aceeași credință. Demonul nu va avea de acum înainte nicio putere asupra noastră, fiindcă armele ce le pregătea pentru a ne bate sunt cu totul sfărâmate. Adevărul a potolit certurile noastre; puterea sa a biruit răutatea dușmănilor și a dezbinărilor noastre. Noi credem și ne închinăm toți aceluiași Dumnezeu. Pentru a ajunge la un bine atât de mare, am adunat, cu ajutorul Său, în Niceea, un mare număr de Episcopi, cu care eu, care nu sunt decât unul dintre voi și care țin la onoarea de a servi cu voi aceluiași Dumnezeu, am cercetat adevărul. S-a avut în vedere foarte cu deamănuntul tot ce putea servi de motiv certurilor și disputelor. Rog pe Dumnezeu să ierte unora imprudența și grozăvenia hulelor ce ați

vărsat contra onoarei Mântuitorului, contra nădejzii mântuirii noastre, contra autorității Sfintei Scripturi și contra adevărului credinței noastre. Mai mult de trei sute de Episcopi, toți renumiți prin bogăția științei lor și prin moderația spiritului lor, unindu-se asupra adevărului credinței, care nu poate fi decât una după Sfânta Scriptură, nu s-a găsit decât Arie care, fiind cuprins de vicleșugul demonului, a răspândit rătăcirea între noi și apoi și între alții. Să primim învățătura pe care ne-a dat-o Dumnezeu cel Atotputernic. Să ne reîntoarcem la frații noștri, de a căror societate ne-a despărțit acea nerușinată slugă a diavolului. Să ne grăbim să ne întrunim la corpul și la mădularele noastre. Înțelepciunea, religia și sfințenia voastră vă obligă să alergați la harul lui Dumnezeu, după ce ați recunoscut rătăcirea celui ce este, desigur, vrăjmașul adevărului. Învățătura pe care au stabilit-o cei trei sute de Episcopi nu poate fi decât învățătura lui Dumnezeu și nu e permis să ne îndoim că Sfântul Duh, care-I inspiră și îi însuflețește, nu le-a descoperit voia Sa. Întoarceți-vă, deci, toți cu grăbire la calea adevărului, pentru ca atunci când voi veni la voi, să pot aduce mulțămire lui Dumnezeu pentru că v-a unit în adevărul credinței prin legătura dragostei. Dumnezeu să vă îngrijească prea iubiții mei frați. »

Iată ce scrise Împăratul poporului din Alexandria spre a-l asigura că mărturisirea de credință nu fusese deloc făcută cu ușurință sau cu nebagare de seamă în Sinod, ci după un studiu foarte serios; că acolo nu se ascunsese nimic, nici se lăsase ceva și că se propusese tot ce putea servi la lămurirea adevărului, astfel că nu mai rămânea nicio chestiune de contestație sau de dispută. În fine, spre a spune totul în puține cuvinte, el numește voința Episcopilor ce se adunaseră în Niceea, voința lui Dumnezeu; și nu se îndoiește deloc că unirea lor și buna înțelegere n-au fost produse prin Sfântul Duh. Cu toate acestea, Sabin, șef al sectei macedonienilor, se opune cu bună știință la o mărturisire atât de folositoare și atât de adevărată, numindu-i pe Episcopii din acest Sinod oameni proști și fără învățătură. Puțin a lipsit ca el să-l acuze de ignoranță și pe Eusebiu de Cesareea. El nu se gândește deloc că, chiar dacă acești Episcopi ar fi fost proști și ignoranți, ei ar fi fost, totuși, luminați cu lumina harului și că, astfel, nu s-ar fi putut îndepărta de adevăr. Să vedem ce a hotărât același Împărat, într-o altă scrisoare, contra lui Arie și contra aderenților săi.

Constantin, învingător, Prea mare, August: Episcopilor și Poporului

“Arie, imitând pe cei necredincioși și pe cei răi, merită să fie acuzat de aceeași infamie ca și dănșii. Fiindcă Porfiriu, vrăjmașul adevăratei credințe, a întocmit cărți nelegiuite contra Religiei Creștine, fiindcă numele său e urăcios între oamenii de bine și

că scrierile sale sunt suprimate, noi am găsit de cuvîntă ca *Arie* și aderenții săi să fie numiți pe viitor *Porfirieni*, pentru ca să fie și ei necinstiți cu numele celui a cărui neleguire au imitat. Iar dacă se va găsi vreo carte de-a lui *Arie*, noi voim să fie arsă, pentru ca neleguirea învățatură să fie nimicită și să nu treacă cu niciun cuvînt la posteritate. Oricine se va dovedi că a ascuns o scriere de-a lui *Arie*, în loc s-o ardă, va fi pedepsit cu moarte. Rog pe Dumnezeu să vă îngrijească."

ALTĂ SCRISOARE A LUI CONSTANTIN

Constantin, August: Bisericii.

"Fericirea de care se bucură Imperiul fiindu-mi o dovadă evidentă de bunătate a lui Dumnezeu față de noi, m-am crezut dator să lucrez spre a face astfel, ca sfântul popor al Bisericii Sobornicești să fie unit prin mărturisirea credinței, prin legătura dragostei și practicarea aceleiași Religii. Însă, pentru că nu era cu putință de a ajunge în stăpînirea unui bine atât de mare, fără ca toți Episcopii sau aproape toți să se adune, eu i-am adunat și m-am aflat cu multă bucurie, ca unul din coliturghisitorii voștri în adunarea lor, unde s-au cercetat chestiunile până când vederile aprobate de Dumnezeu au produs pacea, astfel că nu mai rămâne nicio chestiune de contestație sau de dispută. Chestiunea referitoare la sărbătoarea Paștilor fiind tratată acolo, toți au fost de comun acord să o celebreze în aceeași zi; căci ce e mai frumos și mai cinstit decât de a păzi toți același obicei în solemnitatea acestei sărbători, în care am primit nădejdea unei vieți nemuritoare și glorioase? Toți au crezut că e un lucru nedemn, de a urma în acest punct obiceiul evreilor care, pângărindu-se prin cel mai criminal din toate pariciderile, nu trebuie să fie considerați decât ca niște necurați și orbi. Noi trebuie să respingem obiceiul lor, fiindcă avem un altul mai bun, pe care l-am păzit de la Patimile Mântuitorului și pe care îl vom transmite veacurilor viitoare. Să n-avem, deci, nimic comun cu această națiune dușmană. Să urmăm calea pe care ne-a învățat Mântuitorul. Să ținem drumul cel drept al sfintei noastre Religii. Ceea ce susțin e cu totul ridicol și anume, că noi nu putem ști ziua în care trebuie să celebrăm sărbătoarea Paștilor, dacă nu ne-ar spune-o el. Ce pot să știe ei, care, de când au omorât pe Mântuitorul, au pierdut simțul și rațiunea și n-au lucrat decât din patimă și din furie? Ei sunt atât de tare depărtați de adevăr, chiar în acest punct, încât celebrează de două ori sărbătoarea Paștilor într-un an. Putea-vom noi, oare, să-i urmăm în rătăcirea lor și să celebrăm de două ori aceeași sărbătoare într-un an? Dar, chiar când n-ați avea aceste motive, ar fi încă prudent să n-aveți nimic comun în obiceiurile voastre, nici în păzirea sărbătorilor cu acești criminali. Pe lângă acestea, trebuie să mai avem în vedere că nu se cuvine a se găsi nicio deosebire în celebrarea celei mai solemne sărbători din Religia

Socrate Scolasticul

noastră. Mântuitorul nu ne-a lăsat decât o zi pentru serbarea mântuirii noastre, care e ziua Patimilor Sale și a voit ca să nu fie decât o Biserică, ai cărei membri, deși răs-pândiți în diferite locuri, sunt, totuși, însuflețiți de același spirit. Vedeți cât e de con-trar buneicivuințe ca, în aceleași zile, unii să postească, iar alții să facă ospete. Eu cred că voi înșivă sunteți de părere că dumnezeiasca Pronie voiește să înlătore această deosebire și să aducă uniformitate.

Astfel, acest abuz trebuind să fie îndreptat, pentru ca să nu mai avem nimic în comun cu paricizii, care au omorât pe Învățătorul nostru, și obiceiul păzit de către toate bisericile de la Miazăzi, de la Miazănoapte și de la Apus și de către unele chiar din Răsărit, fiind foarte rațional, toți au cedat că trebuie să fie îndeobște primit și am făgăduit că voi vă veți supune acestui obicei. Îmbrățișați, deci, cu bucurie obiceiul, care e stabilit la Roma, în Italia, în Africa, în Egipt, în Spania, în Galia, în Anglittera, în Ahaia, în Dioceza de Asia, de Pont și în Cilicia. Aveți în vedere nu numai că numărul acelor biserici e mai mare decât al celorlalte, ci și că obiceiul lor e sprijinit pe motive temeinice și că noi nu trebuie să avem ceva în comun cu nelegiuirea evreilor. Spre a întrebuița mai puține cuvinte vă voi spune că toți Episcopii au fost de părere să se celebreze sărbătorea Paștilor în aceeași zi. Nu trebuie, deci, să fie diferite practici în o așa de mare solemnitate și lucrul cel mai bun este să fie urmat obiceiul care ne depărtează de societatea rătăcirii și a crimei. Astfel fiind, ascultați cu bucurie această poruncă. Căci ceea ce e poruncit de către sfinții Episcopi în Sinoade nu e poruncit decât prin voința lui Dumnezeu. Când veți face cunoscut prea iubiților noștri frați cele ce vă scriu, veți hotărî împreună să păziți preasfânta sărbătoare a Paștilor în aceeași zi, pentru că atunci când voi veni la voi, după cum o doresc cu mare dor de mult timp, să o pot celebra împreună cu voi și să mă bucur de aceea că cruzimea diavolului a fost biruită de puterea lui Dumnezeu și de aceea că pacea și adevărul Religiei noastre domnește peste tot pământul. Rog pe Dumnezeu, prea iubiții mei frați să vă îngri-jească”.

ALTĂ SCRISOARE CĂTRE EUSEBIU

Constantin, învingător, Prea Mare, August: Lui Eusebiu

“Sunt încredințat, prea iubite al meu frate că, servitorii Mântuitorului, fiind ex-puși până astăzi la nedreptatea și violența persecuției, bisericile sunt căzute în ruină pentru că au fost neîngrijite sau, cel puțin, n-au fost deloc întreținute cu îngrijirea care era necesară. Însă, acum, când libertatea s-a redat bisericii și când balaurul a fost lipsit de putere stăpânitoare prin porunca dumnezeiască și prin puterea armelor mele, cred că mărirea lui Dumnezeu e cunoscută de toată lumea, și că cei ce au lipsit odinioară fie din patimă, fie din necredință, vor îmbrățișa acum cu bucurie cultul Său. Lucrați, deci,

cu toată sânguința de care sunteți capabili, la restabilirea bisericilor supuse conducerii voastre și înștiințați pe Episcopi, pe preoții și pe diaconii din celelalte locuri, să lucreze cu aceeași sânguință spre a repara edificiile ce sunt încă, spre a le termina sau a face altele din nou. Cereți, atât voi, cât și ceilalți Episcopi, de la guvernatorii provinciilor și de la prefectul Pretoriului, orice va fi necesar în acest scop. Căci ei au primit poruncă în scris să asculte de tot ce Sfinția Voastră le va cere. Rog pe Dumnezeu, prea iubite al meu frate, să vă protejeze."

Iată ce scrise acest Împărat Episcopilor tuturor provinciilor pentru restabilirea bisericilor. Vom vedea din scrisoarea sa adresată lui Eusebiu, Episcopul de Cesarea, câtă grijă avea el ca să fie scrise mai multe exemplare din cărțile Sfintei Scripturi.

Constantin, învingător, Prea mare, August: Lui Eusebiu, Episcopul de Cesarea.

"Un număr foarte mare de persoane, prin îndurarea Mântuitorului, au mărturisit Religia Creștină, în cetatea care poartă numele nostru. E drept ca bisericile de acolo să prospere în proporție cu toate celelalte lucruri ce primesc acolo, din zi în zi, o nouă dezvoltare și, de aceea, permiteți să vă comunic planul ce am conceput. Sunt de părere ca să puneți să se scrie pe un frumos pergament cincizeci de exemplare din Sfânta Scriptură, a cărei întrebuințare știți că e foarte necesară în Biserică și să alegeți persoane capabile, astfel ca aceste exemplare să fie ușor de citit și să poată fi transportate cu ușurință. Am dat ordin Logofătului Diocezei ca să aibă grijă să procure tot ce va fi necesar pentru această cheltuială. Las la supravegherea voastră ca acele copii să fie isprăvite în scurt timp. Când vor fi isprăvite luați în temeiul acestei scrisori două trăsuri publice pentru a mi le trimite și alegeți în acest scop pe unul dintre diaconii voștri, pe care îl voi primi foarte bine. Dumnezeu să vă protejeze, prea iubite al meu frate."

ALTĂ SCRISOARE, LUI MACARIE, EPISCOPI DE IERUSALIM
Constantin, învingător, Prea Mare, August: Lui Macarie, Episcopul de Ierusalim.

"Harul ce Mântuitorul ni-l face e atât de mare și de admirabil, că nu se află cuvinte care să-l poată exprima cu demnitate. În adevăr, ce e mai mare decât ordinul Providenței Sale, prin care a ascuns sub pământ în cursul unui spațiu de timp atât de îndelungat, monumentul Patimii Sale, până ce vrăjmașul pietății a fost învins iar servitorii Săi puși în libertate? Mi se pare că, dacă s-ar aduna toți învâțații și oratorii din lume, ei n-ar putea să spună vreodată ceva care să se apropie de mărirea acestei

Socrate Scolasticul

minuni, pentru că ea e cu atât mai presus de toată crezarea, pe cât înțelepciunea cea veșnică e mai presus de rațiune. Pentru aceea îmi propun să îndemn pe toate popoarele să îmbrățișeze religia cea adevărată cu un zel egal strălucirii evenimentelor minunate, prin care adevărul credinței e întărit din zi în zi. Fiindcă planul pe care îl am e cunoscut de toată lumea, nu mă îndoiesc că nu sunteți și voi convins că n-am patimă mai mare, decât de a înfrunseța prin mărețe zidiri acest loc care, fiind deja sfânt, a fost încă sfințit prin semnele Patimii Mântuitorului și care a fost descărcat, prin voința lui Dumnezeu și prin îngrijirile mele, de greutatea unui idol cu care fusese acoperit.

Las la prudența voastră să luați măsurile necesare pentru a lucra astfel ca edificiile să întreacă în mărime și în frumusețe tot ce e frumos și mare în întreaga lume. Am dat însărcinare prea iubitului nostru Dracilian, vicarul prefectilor Pretoriului și guvernator provinciei, să întrebuițeze conform ordinelor voastre pe cei mai buni lucrători la înălțarea zidurilor. Spuneți-mi ce marmură și ce coloane doriți, pentru ca să vi se trimită. Aș fi foarte mulțumit să știu dacă credeți ca biserica să aibă plafon sau nu. Căci, dacă va trebui să aibă plafon, atunci se va putea pune pe el aur. Faceți cunoscut cât mai curând Ofițerilor pe care vi i-am numit numărul lucrătorilor, sumele de bani ce vor fi necesare, marmura, coloanele și podoabele care vor fi din cele mai frumoase și cele mai bogate, pentru ca și eu să fiu grabnic informat despre acestea. Rog pe Dumnezeu, prea iubitul meu frate, să fiți sănătos.

El scrise încă tuturor cetăților și alte scrisori sub formă de discurs, contra lui Arie și a aderenților săi, pe care îi ridiculizează în mod glumeț. Mai scrise încă o scrisoare și locuitorilor din Nicomidia contra lui Eusebiu și a lui Teognis, în care muștră pe cei dintâi nu numai pentru că au favorizat rătăcirea lui Arie, ci și pentru că au sprijinit partidul tiranului și îi îndeamnă să aleagă un alt Episcop în locul său. Aceste scrisori sunt prea lungi spre a fi transcrise aici. Cei care vor dori să le vadă, le vor putea căuta aiurea.

CAPITOLUL X.

Aețiu, Episcopul novațienilor, e chemat la Sinod de către Împărat.

Nu pot trece cu tăcerea o altă măsură pe care o luă Împăratul pentru a stabili pacea Bisericii, chemând la Sinod pe Aețiu, Episcopul novațienilor. Când formula de credință fusese alcătuită și semnată de toți ceilalți, el îl întreabă dacă consimte cu această formulă și dacă e de acord cu cele ce se hotărâseră în legătură cu celebrarea sărbătorii Paștilor. Sinodul n-a definit nimic nou, răspunse Aețiu, și am aflat din vechea tradiție care s-a păstrat

până la noi din timpul Apostolilor, aceeași definiție de credință și același obicei de a celebra sărbătoarea Paștilor. Pentru ce, atunci, întrebă iarăși Împăratul, vă despărțiți de la Împărtășirea cu ceilalți? Atunci Ațiu povesti cele ce se întâmplaseră în timpul persecuției ridicată sub domnia lui Deciu și legea aspră prin care se hotărâse ca cei ce săvârșiseră după botezul lor un păcat, pe care Sfânta Scriptură îl numește păcat de moarte, să nu fie admiși la participarea Sfintei Taine, ci numai chemați să facă pocăință, fără ca ei să poată nădăjdui iertarea de la preoți sau de la alții, ci numai de la Dumnezeu. Ațiu, dând acest răspuns, Împăratul îi zise: apoi, ia o scară și suie-te singur la cer. Această istorie n-a fost povestită nici de Eusebiu, supranumit Pamfilu, nici de vreun alt scriitor. Eu am aflat-o de la un bărbat vrednic de credință și care istorisea la o vârstă foarte înaintată ceea ce văzuse el însuși în Sinod. Ceea ce mă face să cred că, cei ce au suprimat acest fapt, l-au suprimat dintr-un motiv asemenea celui prin care mai mulți istorici au trecut cu tăcerea lucruri foarte importante: fie din antipatie față de unele persoane, fie din dorința de a favoriza pe altele.

CAPITOLUL XI.

Pafnutie

Îmi voi îndeplini în acest loc făgăduința de a vorbi despre Pafnutie și despre Spiridon. Pafnutie era Episcop al unei cetăți din Thebaida de Sus. El era atât de cuvios, că făcea minuni. El avea un ochi scos în timpul persecuției. Împăratul avea o venerație deosebită pentru el, îl chema adeseori la palat și îi săruta ochiul care i se scosese. Iată ce aveam să spun despre persoana sa. Voi adăuga acum ce se hotărâse prin stăruința sa, pentru binele Bisericii și pentru cinstea clerului. Episcopii erau de părere să facă o nouă lege prin care să se hotărască, ca Episcopii, preoții și diaconii să se despartă de femeile ce luaseră în însoțire, când erau laici; pe când se cerea păreră fiecăruia, Pafnutie se sculă în mijlocul celorlalți Episcopi și ridicând glasul zise că nu trebuie să se pună un jug atât de greu clericilor, nici preoților; căci nunta e cinstită și patul nupțial neprihănit; că o prea mare asprime ar putea fi vătămătoare Bisericii; că nu toată lumea e în stare să păzească o înfrânare atât de perfectă și că femeile n-ar păzi, poate, castitatea. El numea castitate nunta făcută după legi; că era de ajuns ca cei ce fuseseră admiși în cler să nu se mai însoare a doua oară, după vechea tra-

diție a Bisericii, fără să se oblige cei ce se însuraseră, fiind laici, să-și părăsească femeile.

Pafnutie susținu această părere chiar dacă el nu numai că nu fusese niciodată însurat, dar nici nu avusese vreodată cunoștință cu vreo femeie, fiind crescut din copilărie în mănăstire și făcându-se acolo admirat prin deosebita sa castitate. Toți Episcopii primiră părerea sa și, fără a mai discuta, lăsară problema în voia celor ce erau însurați. Iată, ce aveam de spus despre Pafnutie. Să vorbesc acum despre Spiridon.

CAPITOLUL XII.

Spiridon, Episcopul de Cipru.

El avea o sfințenie atât de admirabilă încă din timpul pe când nu era decât păstor la oi, încât merita să fie făcut păstor de oameni și Episcop de Trimitunda, cetate în Insula Cipru. El avea o modestie atât de mare în demnitatea sa, încât continua să-și pască turma de oi ca și mai înainte. Se istorisesc despre dânsul mai multe lucruri, însă nu voi însemna din ele decât una sau două, de teamă să nu mă depărtez prea mult de chestiune. Niște tâlhari, intrând în timpul nopții în staul, încercară să ia câteva oi. Spiridon, ducându-se acolo în zori de zi, văzu pe tâlhari cu mâinile legate la spate și recunoscă ceea ce li s-a întâmplat; apoi se făcură rugăciuni, îi dezlegă, îi sfătui să trăiască din munca lor și nu din hoție, le dădu un berbece și le zise râzând: Vă dau acest berbece ca nu în zadar să fi privegheat toată noaptea, și îi lăsă să plece. Iată una din minunile sale. Iată și alta: El avea o fiică, numită Irina, care se sârguia pe cât îi era cu putință să imite cuviosia sa. Un om, dându-i un obiect de valoare spre a-l păstra, ea îl ascunse în pământ, spre a-l păstra mai sigur și muri îndată după aceea. Acela care i-l dăduse spre păstrare, negăsind-o, se adresă părintelui său, când învinovățându-l că i-a ascuns lucrul, când rugându-l să i-l dea. Spiridon, atât de afectat de această pierdere ca și cum l-ar fi pierdut el însuși, se duse la mormântul fiicei sale și rugă pe Dumnezeu s-o învieze prin anticipare, mai înainte de timpul comun. Îndată, fiica sa i se arată în viață și după ce i-a spus locul, unde ascunsesese lucrul de preț, muri a doua oară. Iată, Episcopii ce înfloreau sub domnia lui Constantin. Am aflat această istorie de la mai mulți locuitori din insula Cipru și am citit-o într-o carte alcătuită în

latinește de Rufin, preotul, de unde am luat încă și alte lucruri pe care le voi istorisi mai în urmă.

CAPITOLUL XIII.

Euthichian Monahul.

Am aflat, că un prea sfânt bărbat, numit Euthichian, trăia în același timp. Deși făcea parte din biserica novațienilor, el a făcut, spre marea mirare a toată lumea, mai multe minuni asemenea aceleia pe care am istorisit-o. Nu voi ascunde de la cine am aflat ceea ce voi spune despre dânsul, deși știți că voi provoca prin aceasta ura mai multor persoane. Un preot bătrân din biserica novațienilor, numit Auxanon, fiind foarte tânăr, s-a dus la Sinodul din Niceea. Trăind până sub domnia lui Teodosie cel Tânăr, el mi-a povestit în tinerețea mea și alte multe lucruri despre Euthichian și despre minunatele daruri pe care le primise de la Dumnezeu, însă nu mi-a povestit nimic mai însemnat decât un fapt care s-a petrecut sub domnia lui Constantin. Unul din paznicii ce se cheamă casnici, fiind bănuțit că ar fi conspirat contra Împăratului, crezu că nu mai poate să facă altceva decât să fugă. Împăratul, cuprins de mânie, porunci să fie omorât oriunde va fi găsit. Acest paznic, fiind arestat în Bithynia, aproape de muntele Olymp și foarte aproape de locul unde trăia Euthichian, în cea mai sfântă singurătate, și vindeca bolile trupești și sufletești ale oamenilor, a fost legat cu lanțuri și aruncat în temniță. Auxanon era atunci foarte tânăr și începea să se deprindă cu practicarea vieții monahale sub conducerea lui Euthichian. Mai multe persoane interveniră cu rugăciuni pe lângă acest sfânt pustnic, să aibă bunătatea să ceară grațierea celui întemnițat la Împăratul care, fiindcă auzise vorbindu-se de minunile sale, făgădui să facă aceasta. Însă, spunându-i cei ce interveneau în favoarea lui că asprimea lanțurilor îi pune viața în primejdie și că de nu va fi grabnic ușurat va muri sub greutatea lor, mai înainte ca Împăratul să fi poruncit să-l execute la moarte sau să fie grațiat, el trimise atunci să roage pe gardieni să-l dezlege de lanțuri. Gardienii, răspunzând că ei se expun singuri la primejdie, de vor lăsa pe cel întemnițat în libertate, Euthichian se duse cu Auxanon la temniță, iar străjerii, refuzând să le deschidă porțile, ele se deschiseră de la sine și îndată ce Euthichian și Auxanon intrară în temniță și lanțurile întemnițatului se desfăcură singure spre marea mirare a tuturor celor ce erau de față. Euthi-

Socrate Scolasticul

chian se duse apoi cu Auxanon la Constantinopol, ce se numea mai înainte Byzanț unde, fiind introdus la Împăratul, obținu de la dânsul grațierea întemnițatului. Aceasta se întâmplă cu puțin mai înainte de timpul a cărei istorie o povestesc.

Episcopii care se adunaseră în Niceea, întocmind diferite canoane, se reîntoarseră fiecare la bisericile lor.

Cred că cei care își vor da ostenela să citească lucrarea mea, vor fi mulțumiți să știe numele lor, cetățile unde ei erau Episcopi și timpul în care s-a ținut Sinodul. Iată ce am putut afla despre aceasta. Osie era Episcop de Cordova în Spania, după cum am spus-o mai sus. Vitan și Vincent, preoți din Roma; Alexandru, Episcop de Egipt, Eustațiu, al Antiohiei celei Mari, Macarie de Ierusalim, Harpoeration de Ceynopole. Numele celorlalți sunt raportate în cartea Sinoadelor, alcătuită de Atanasie, Episcop de Alexandria. Sinodul începu sub consulatul lui Paulin și al lui Iulian, în a douăzecea zi a lunii mai, șase sute treizeci și șase de ani de la domnia lui Alexandru Macedoneanul. Sinodul, terminându-se astfel, Împăratul plecă în Occident.

CAPITOLUL XIV.

Eusebiu, Episcop de Nicomidia și Teognis Episcop de Niceea își trimit retractarea și sunt apoi restabiliți în scaunele lor.

După ce Eusebiu și Teognis își trimiseră retractarea celor ce ocupau primul rang între Episcopi, au fost rechemăți prin ordinul Împăratului din exil și restabiliți în scaunele lor, de unde și cei ce fuseseră hirotoniți în locul lor au fost alungați, adică Amfion în locul lui Eusebiu și Christ în locul lui Teognis. Retractarea lor era concepută în acești termeni: *«Noi am fost codamnați de pietatea voastră, fără cunoștință de cauză și suntem datori să suferim în pace și în tăcere judecata ce voi ați pronunțat. Dar, fiindcă nu e drept a autoriza calomnia contra sa însăși prin tăcere, vă declarăm că suntem de acord cu voi în cele privitoare la credință și că, după ce am cercetat foarte cu deamănuntul termenul de consubstanțial, noi am îmbrățișat pacea din toată inima noastră, fără să fi ținut vreodată vre o erezie. Pentru pacea și liniștea Bisericii formulând cugetările ce erau în spiritul nostru și confirmând pe cea față de care eram obligați să ne împlinim această datorie, noi am semnat definiția credinței, fără să fi voit să semnăm anatema; nu fiindcă am fi găsit ceva de spus contra definiției credinței, ci pentru că nu eram convinși că acuzatul ar fi fost așa după cum se spune și pentru că scrisorile ce ne scrisese, discursurile ce ținuse în prezența noastră, ne dădeau o altă părere despre el. Departe de*

a ne opune la ceea ce ați definit în Sfântul Sinod, noi consimțim la ea prin acest act și o confirmăm; nu pentru că ni se urăște să trăim în exil, ci pentru a înlătura orice bănuială de erezie. Căci dacă ne veți face harul să ne permiteți să venim la voi, veți recunoaște, că noi suntem de acord cu voi și că suntem foarte alipiți de credința ce ați definit, fiindcă ați avut aceeași bunătate de a trata pe acuzat cu blândete și să-l rechemati din exil. Și apoi, ar fi ridicol ca noi să stăm în tăcere și să dăm loc contra noastră la presupuneri, după ce acuzatul s-a justificat și a fost restabilit. Aveți, deci, bunătatea de a prezenta rugăciunile noastre Împăratului preaiubit de Dumnezeu, căci dragostea vă obligă la aceasta și să porunciți în privința noastră ceea ce dreptatea cere».

Iată retractarea lui Eusebiu și a lui Teognis. Din aceasta cred că ei semnaseră definiția credinței întărită în Sinod, dar că nu voiseră să semneze condamnarea lui Arie și, că el a fost rechemat din exil mai înainte de dânsii. Însă, deși aceasta e adevărat, totuși e sigur că nu i se permise să reintre în Alexandria și că nu obținu permisiunea decât mai târziu, prefăcându-se că și-a schimbat părerea, după cum vom arăta-o la locul său.

CAPITOLUL XV.

Atanasie e făcut Episcop de Alexandria

Murind Alexandru, Episcopul de Alexandria, curând după aceea, Atanasie a fost înălțat pe scaunul său. Rufin istorisește că, fiind copil, se juca în ziua sărbătorii Sfântului Petru, Episcop și martir, cu alți copii un joc care era o imitație a ceea ce se făcea de către cler în biserică. Atanasie făcea pe Episcopul; un alt copil făcea pe preotul și un altul, pe diacon. Alexandru, Episcopul de Alexandria, trecând din întâmplare pe acolo și uitându-se la jocul acestor copii, îi chemă și întrebându-i, crezu că jocul lor era o prezicere a ceea ce era să li se întâmple într-o zi și orându-i să fie crescuți în cler. El avu o grijă mai mare de Atanasie decât de ceilalți; îl hirotoni diacon, când ajunse la vârsta de bărbat și îl luă cu dânsul la Sinodul din Niceea. Iată ce spune Rufin și aceasta nu e de necrezut, pentru că sunt mai multe exemple despre aceasta.